

הסגר שטה ומעבר לה

(מחקר ביולוגי-פלוסופי)

מ א ת

יעקב קלצקין

מאמר חמישי:

תכונת האזון של שטת החיים; פרוצות השטה שמבפנים.

א.

נתן להבחין את מלוא-העולם בחינת שטה עליונה הכוללת בתוכה שטות שטות אחת כנוסה מחברתה או למטה ממנה או גם זו בצד זו. בתוכן גופן אפשר להפריש בין מעלות של שלמות שטתית; הסגר לפנים מהסגר כל אחד לעצמו והם פתוחים זה אל זה, נעוצות וחסומות ספירה בספירה וכולן מכוונות אל אחדות עליונה, כעין הוראתו של ליבניץ על היחידה וכעין הוראות חדשות סמוכות לה. כך נתן לראות את ממלכת הדומם בנויה שטה של שטות, פותחת באלקטרונים ופרוטונים המאוחדים בפָּרָד, דורגת ועולה עד אגודי-פרדים בדמות של פְּרוּדָה ועד אגודי-פרודות בדמות של גופים שונים, ולפנינו סולם של יחודים אֲחוּדִים, יוצא משטת הפָּרָד-העשויה, בנדון כחות המשיכה והדחיפה ובנדון הסבוב העולמי סביב למרכז, במתכונתה של השטה השמשית-וראשו מגיע עד לשטה הגדולה של גלגלי-שמים; כיוצא בו אתה מוצא מערכות מערכות של שטות או מדרגות של שלמות שטתית כשאתה נותן את דעתך על סדרי פעולות במקום ובזמן, על שדות של כחות וקויהם, כחות מרכז וכחות הקף, על צורות הבחינה של חזיונות תבל, על תקופתיות של מהוים, וכדומה. וקל-וחומר למבנה החי, שהרי הוא מאורגן מלפני ולפנים עד קרומו החיצוני, כל ארגון שטה מקופלת בעצמה ומעוֹרָה בחברו מן החומר הראשון של פְּלִקְמָה (או סְרָקוֹדָה) עד שטת התא וגרעינו ועד אגוד-חיים ותצורותיהם כָּרֶךְ ובקשה, תסכיכי ארג למיניהם ולחותיהם, שטות של צומת גידים ושל מחזורי גזולים, חתוך אברים ופלוג תפקידים, עד הגוף השלם ועד אגוד גופים.

השקפה זו על שטתיות של עולמנו הוליכה כמה מחכמי דורנו לקים עי

ראיות שאולות ברובן מן המורפולוגיה את המשנה העתיקה על תכליתיות עולמית ועמה על אחדות של הרמוניה בבריאה כולה. הם מונים בטבע כל המדות הנאות של כוון המעשה, לרבות מדת הצמצום והקמוץ (parsimoklin) — כגון עקרון המעוט, החוק של שעור-כח במעוטו, הדרך הקצרה — משבחים תבונה תכליתית אף בדומם ויוצאים ללמד על התאמה והאותות בהויה ובהתהוות, על יחסי-מספרים בתבניות, על משטרים של זווים ומקבילים, על משקל וקצב בכל ההופעות, עד כדי לגמור את ההלל על המוסיקה של הגלגלים ולהעיד בעולמנו דוגמת ליבניץ שהוא הרצוי בכל העולמות האפשריים ועשוי על צד היותר טוב, עפ"י תכנית של עקרון-המעולה (Optimoklin).

לא כאן המקום לדון עם אלה ולהציע כנגדם ספקות ופקפוקים : אם העובדות המשמשות בנין-אב לתורתם מאומתות כהלכה ; אם אין הכוון התכליתי שולט רק בתחומים מסוימים ולא בכל רחבי הישות ; אם אין הטבע מבזבז פעמים את כחותיו ועוקף לדרכו עקפות מרובות ; אם אין להסביר אפילו את העובדות המאומתות הסבר אחר, מְכַנֵּי, הגיוני (לדוגמה, החוק של שעור-כח במעוטו הנתך לתק-הסביתיות, כפרושם של מְך ופְטְצולד), הֶפְרָתִי (לדוגמה, הסברה עפ"י עקרון-החסכון של המחשבה), מְתַמְטִי (לדוגמה, הסברה ליחסי-מספרים בתבניות הרמוניקלות עפ"י תורת-האומדנות * ו-המנין הגדולי), ולא סְקָאולוגי או ביוֹטְכְנִי ; ובכלל אם העולם המצוי הוא הרצוי או המעולה, האופטימלי. על כל פנים, עם כשאנו כופרים בהפלגות שהללו מפליגים בשבחה של הבריאה, מחויבים אנו להודות שממלכת החי, להוציא את הדומם, ולא כ"ש ממלכת החמדה והיצירים יש בה מאפיה של שטה שקולה ומכוונת במדרגה גבהה ובמשמעות מיוחדת : הינו, הצרכים והספוקים החיוניים שקולים ומכוונים בה אלו כנגד אלו או שנתנו להקבילם אלו כנגד אלו. ודאי שלא כל צורך מוצא לו את ספוקו, אבל אין בשטה זו צורך חיוני ולא תהא בה עמו גם אפשרות-אפשרות שבנושא-של ספוקו, בין שתנאי ספוקים קודמים לצרכים ומולידים את אלו בדמותם הם, טובעים אותם בטבעם, בין שצרכים מקדימים עצמם לספוקיהם ובוראים את אלו בדומה להם, מסגלים אותם לכווניהם, בין שהשפעת-גומלים ביניהם ומעשי סגול משמשים בבת-אחת עם מעשי הסתגלות, מכל מקום קבוע או נקבע ביניהם יחס של הקבלה והתאמה עד שיותר לנו להעריך את מסדריהם כשטה מכוונת ומעוינת יפה, שטה של כלכלה מאוזנת בין צרכים וספוקים, של שווי-משקל ומעין שווי-עֶרְכָה (אֶקוּוֹלֵנְצִיָה או שווי-חֶזֶקָה (אֶקוּוֹסְטֵנְצִיָה) בין ספירת המחסורים בבחינת נושא ובין ספירת האפשרות של מלואיהם בבחינת נושא, או על דרך ההכללה, בין החי וסביבתו, בין עולמו הפנימי ועולמו החיצוני,

Wahrscheinlichkeitslehre, théorie des probabilités (•

גלגל הקפו. צא ובדוק ביצרים, כלום יש בהם תפקידים חיוניים לבטלה. תהליכי-
 רָקִי, לאמר שאיפות פורחות בחלל רַק ומלואן אינו בגדר האפשרות כל-עָקֵר ?
 כלום יש בהם תביעה שמוטה כולה מן המציאות, תביעת-שוא ? אם שצרכיהם
 מתמלאים ואם שאינם מתמלאים, בכל אופן הם אפשרי-הספוק ; אלמלי כן לא היתה
 מתיחות של הצטרות. ישנם תפקידים לבטלה בהוראה אחרת, תפקידים עודפים על
 הצורך, מיותרים לשעתם ומזומנים לשרת את הגוף בשעת דחקו, למלא מקומו של
 תפקיד לכשיתקלקל ; ישנם אברים מיותרים, רודימנטיים, שעמדו בתשמישם
 ונפסלו—אבל אין לפנינו אלא ספוקים מיותרים ולא צרכים מדולדלים מקרקע
 הספוקים. דין זה של הקבלה והתאמה נוהג לא רק בצרכים ראשונים אלא גם
 בשניים ובמשלחים (Derivate) ואפילו בכמה צרכים שלא כדרך הטבע, היונקים
 אף הם סחור-סחור משרשיהם של צרכים טבעיים. הטיות כאלו משתלשות בתוך
 השטה השקולה ולא מחוץ לה, כנגדן צרכים דמיוניים שאינם עלולים להתמלא
 עולמית מחמת שספוקיהם אינם בגדר האפשרות של שטה זו יש למנותם על
 מחלות פתולוגיות ; צרכים דמיוניים קרואים אֲדָאָלִים כשהם משוללי ספוק בהיה
 מרווח ואפשרי ספוק בעתיד רחוק.

וכאן אתה שומע : קשר של זוג בין צרכים וספוקים, אם זוג מלדה ואם
 זוג שבהתפתחות ואם שניהם כאחד. אלמלי חלל עולמנו מחוסר אויר לנשימה לא
 היה גם קים כל צורך לנשימה ולא נבראו כלי-הנשימה, ובעלי-חיים הדירים באיזה
 כוכב שמציאותם של מים היא בו מן הנמנעות, כידוע שמציאותו של צמאון היא
 בו גִ'כ מן הנמנעות ; ואלמלי לא נתנה לחיה שום אפשרות למצא את מזונותיה
 או את בן-זוגה, לא היו קימים בה בשום פנים יצר-הֶזֶן ויצר-המין. קשרים וקשורים
 מעין כך קבועים בין כלי-החושים ותפקידיהם, בין אופי בנינם, התייחות מתיחה
 והתאִישוֹת¹ אנרגיה מאוֹכֶת, ובין נשואיהם או מרחביהם הנתפסים על ידם, כגון
 בין מבנה העין ובין סיבו של האור, אף התפקידים הביולוגיים של השתמרות
 והשתנות, של התמדה ובצדה התדמות והסתגלות, של תורשה ועמה קיום המין
 והשבחת המין, של כחות הגנה וְחֶסֶה² וכיוצא בהם, ראויים לסמכם ענין לאותה
 תכונה של שטה שקולה, המוכשרת לֶאֱוֵן את צרכיה וספוקיה בכל חלופיהם
 ותמורותיהם ; יש בה ניות לעצמה בטבע בריתה ובטבע גדולה, ניות של הקבלה
 מכוונת לתפקידיה.

ואל תבוא לטעון : הן אחד מראשי תנאיה של שטה זו היא מלחמת הקיום,
 וכי אין במלחמת הכל כנגד הכל, בתקלות החיים ועניייהם, כדי להעיד על

(1) Individualisierung (עי' אוצר המונחים הסלוסופיים)

(2) Immunität

הלקוי שבשטה זו, לקוי שבמהות, על חוסר-הקבלה ועאכו"כ על חוסר שווי-משקל או שווי-חוקה? אולם כבר נאמר, שתכונת האזון אין משמעה קבע של משייה סטטית בין מציאות צרכים ובין מציאות ספוקיהם אלא מסדר של משייה דינמית בין מציאות צרכים ובין מציאות האפשרות של ספוקיהם, מעין פונקציה של תלות * בהוראה מסוימה, שלילית בעקרה: אין זקת צורך בהעדר מחלט של ספוקו ואם ישנו רעבון חיוני סמן הוא לישות-בכח של שבעון מקביל לו בתוך השטה גופה, המשותפת אפוא לשתי המערכות של ישות, לשני הצדדים של שדה אחד ומאוחד והוא מרחב-החיים. האפשרות של ההספקה כוללת בתוכה גם כל הפגעים והיסורים של מלחמת-הקיום ואין הם מתנגדים לה ולמהותה; יש בהם אי"כ להוכיח על עולם החיים שאיננו עשוי בדמות הרמוניה אדילית או קסטטית, שלמות ושלוה של השתוות קפואה, אלא שאין לראות אותם כבקיעים בהסגר השטה, אין בהם משום פרצה בתוכה, בתכונת ההקבלה המכוונת של קשורי זווג וכלכלה מאוזנת ביסודה.

ב.

אבל שטה זו פרוצה לשתי רוחות ע"י שני החזיונות הללו: המות ויצר-הדעת. שתי פרצות וצד-שוה ביניהן.

המות הטבעי, הביולוגי, לא בלבד שאינו מקביל לשום צורך מודע או לא-מודע באותה שטה אלא הוא מתנגד לה במהותה. במאמר השני (סעיף ב') ספלנו אגב ענינים אחרים במשנתו של סיגמונד פרויד על יצרי-מות, שהם שואפים — שאיפה שמשעם נטיה להשנות — להחזרת המצב הקדום של חומר דומם, אנאורגני¹ אפילו היצר של קיום-עצמו אינו יצר לחיים אלא שאיפה לעכב בעד מיתה חטופה ולהגן על הגוף שיהא הולך ומת בדרכו המיוחדת לטבעו ולא בדרכים זרות לו. מתוך השקפתנו אנו על אפיו של יצר ושל ידע נפרכה משנה זו מאליה, הואיל והיצרים הם בני ידע במהותם ולא יתכן בהם איזה יצר למות, יצר שואף אל מחוץ-לידע מחמת אונס נטיה להשנותו אל מצב קדום, מעמד זר לו זרות שבמהות. וכאן עלינו להוסיף ולברר ששטת היצרים כולה, ולא יצר המין לחדו כיוצא מן הכלל, מכוונת אל החיים ולתועלתם, לקיומם ולרבוים, לגדולם ולהשבחתם, מכוונת אל המסת כל קפאון, להתפשטות השאיפה החיונית ולהגברתה, להשתכלות והתאצלות ולא להתחמרות והקממות, להתעלות בסולם הידע ולא לירידה ועמידה; בגוף החי * שולט אונס של נטיה-להנדעות, לדרוג ולפסוע ממצב למצב ממנו

* Dependenz, Abhängigkeit; ע"י בתרגומי "תורת-המדות" לברוך שטינזוה, ע' תי"ב.

* לפי הגדרותינו בנדון החמדה, צער והנאה, תחושה וידע (מאמר ראשון) יש להוציא, כאן

ולהלן, מכלל המונח "גוף חי" את הצומח.

והלאה, ושום אונס נטיה להשנותו של מצב קדום אין בו למעט את דמותו של אותו שלטון ולא כ"ש להתחרות בו ולהכניעו (השוה גם מאמר רביעי, סעיף ג')¹ וזאת אומרת, גוף חי ויצר-למות הם שני הפכים ואי אפשר ליחס את המיתה על משפחת השאיפות ומטרותיהן ועוד לראותה אם להן ותכלית תכליתיהן. ברי, כל צורך שואף לספוקו והוא שתוקו ומיתתו, כל צער שואף להפקעתו ובה איכותה של הנאה. אבל דוקא הבחנה זו מיסודו של שופנהויזר, המבחנת יפה את הספוק והנאתו כהעדר ושני לצורך וצער, כדאית לכאורה לצאת וללמד על מהות החמדה שאין היא שאיפה לשתוק שבספוק אלא לבריאת צרכים ולהתחדשותם. ובהם חיותה; שאל"כ אתה עושה שלילה יסוד להויתה. בכך טיבם של החיים שאינם מסתפקים בספוקים ואינם משתתקים בשובע והם כאלו מבקשים את הצורך ואת הרעבון, שהוא כח-ראשית להם וכח-דוחה להתקדמותם. מכאן, מהותה של חמדה היא מעין חמדה לחמדיות, שאיפה לשאיפות, הצטרכות לצרכים; ולא חמדה להנאת מנוחה ולמות שבספוק, לבטולה של הצטרכות ועמו להפסקתה של השאיפות. צער והנאה, המעורבים זה בזה ערוב תחומים שבאיכות (עי' מאמר ראשון, סעיף ג'), משותפים בתהליך מאוחד של שאיפות עליונה לכל השאיפות וצורה להן, והיא שאיפותו של הגוף החי להיות הולך ושואף, חמדתו להיות הולך וחומד, להתמיד בפונקציה של מהוי צער והנאה— וזה יצר-החיים. ודאי שכל שאיפה כשהיא לעצמה מכוונת להספקה, אולם היא נשואה ע"י שאיפות כוללת מכוונת להצטרכות; אותה הצטרכות צורתית בה הספקתה והנאתה של אותה שאיפות צורתית. ואם עצם השאיפות הוא צער, יש לנסח ולאמר: שטת החמדה בתורת שטה היא שאיפה לקיומו של צער ולהתמדתו, צער בחינת חיוב וראשית (השוה גם את ההוראה על הצער כראשיתו של ידע, מאמר ראשון סעיף ג'), צער בחינת צורה מקפת לכל תכני צער והנאה, בחינת צורה של החיונה. מעתה, עקרון-ההנאה בעינו עומד; הגוף החי רודף אחרי הנאה ובורח מן הצער. אבל עלינו לסמוך לו לעקרון-ההנאה, הנתון ענין לתכני שאיפות ולכוננם, עקרון אחר נתון ענין לצורת השאיפות תורת שטה ולכוננה, והוא עקרון-הצער. יצר-החיים, היצר לקיום עצם השאיפות, זה עקרון-הצער. או, החשקה שבגוף החי להתמדת הפונקציה (Funktionslust) הוא עקרון-צער חיוני ובו יסוד ישותם של החיים¹.

1) אני מקצר כאן ומצמצם את הוראותי על עקרון-הצער החיוני בראשי טרקים ובקטעי מסקנות של הרצאה מרווחת, העתידה להתפרסם בתוך שורת-מאמרים חדשה על טיבם של יצרים ועל עמדתם הביולוגית.

נמצאת למד, אין המיתה הטבעית שום שאיפה בגוף החי ואין להקביל בו אליה שום כוון של יצר אלא היא נגוד גמור לשטת החמדה. ומצד אחר — הן טבעית היא, טבועה בטבעם של החיים, כרוכה בהם ועוקבת אחריהם, נעוזה בשטתם ולא יוצאת חוץ, הגוף הולך ומת תוך כדי הלוכם של חיים. בין אם נניח שכל חי נתנה לו מתחלת ברייתו מדה מסוימה של חֶזֶקָה חיונית¹ שבתורשה והיא הולכת ופוחתת במשך הזמן ע"י הוצאה מרובה של כחותיה עד שאין בה שוב לקים את תפקידי הארגון ולעכב בעד התפוררותו; בין אם נדון לחי דין של מוכנה ונסביר את המיתה לפי הֶקֶל ע"י קלקולים הבאים מחמת רוב שמוש עד שאין שוב בתאים היכולת התפקידית להעדיף הכנסה על הוצאה ולהיות גדלים ומתפתחים, והם הולכים ומתנונים עד שנקפחת מהם גם היכולת לעמוד בשווי-משקל בין סתירה ובנין, להחזיר לאברים חלקים נפסדים ולהחליפם באחרים (Regeneration), ולבסוף הולך ומתמעט אותו היחס שבין אֶסִימִילצִיָה ודִיִּסִימִילצִיָה או המֶתַח החיוני² עד כדי התפרדות מלאה; בין אם נקבל את דעתו של ויסמן שאלמלי בעלי-חיים מתמידים את קיומם האישי לאי-גבול היה הטבע מסורבל ביותר, במותרות של בזבוז כחות לבטלה, בסגולת קיום שהיא מיותרת בצדה של סגולת הפרייה המשמשת כבר לקיום המין, ולפיכך אבד להם לבעלי-חיים הכשרון להתמדה אישית משנתפתחו בהם תאי המין ולא נשתמר אלא בקדומיות³ בנות תא אחד המחוסרות סגולות הפרייה ומתמידות דרך התפלגות לאי-מספר — בין כך ובין כך חזיון המיתה הוא מבפנים החיים. ולפי שאינו מהותה של שטת החמדה והיצרים אלא נגוד לה ולכוונה, כמפורש, וגם אינו מחוץ לאופי בנינה, — הרי שהיא פרצה בשטה מבפנים. על כן אין בשטה זקה שבידע או זקה שבנושא בין החיים והמות, הואיל והיא סתירה פנימית לה, פרצה תוך תוכה. אין החיים יודעים בו כמות והוא בהם ללא קשר עמהם בין היותם הם ובין המעבר התדירי אל היות דומם, כאלו תהום ביניהם ואין גשר; וכשהם יודעים בו, סמן רע להם. סמן לתשישות, לוקנה והתנונות. כל זמן שהם במלא קומתם אין המות להם אלא נגוד שבעצם, זר בתכלית הזרות, מעשה אונס של שטן משחית, קפיצה אל מעבר לעצמם, טרנסצֶדְנַטְלִי ואינו בתפיסה דוגמת אפיסה בהחלט, ולכל היותר ידיעתם בו ידיעה רופפת מן הידע ולחוץ. אותה פרצה פנימית נכרת ביחוד מתוך הקבלה אל היצר החיוני של קיום-עצמו. הוא ממלא את תפקידו עם כשהוא

Lebenspotential (1)

(2) Biotonus, כך קראו במשנתו של הֶקֶל השגר $\frac{A}{D}$ אסימילציה; אם מנת השגר היא אחת היא

מטמנת שווי-משקל, יתרה על אחת — גדול, פחותה מכך — התנונות

Protozoen (3)

מגן על קיומם של החיים ובעקרו היא שאיפת הנושא החי להתמיד בקיומו האישי. גדולות ומרובות פעולותיו המוצלחות גם ביחס להתמדת האישי ולא בלבד ביחס להתמדת המין, אבל כל כלי-זינו ותכסיסיו המחוכמים, כל קניני הסתגלות וחסון וכדומה שנקנו ביסורי נסיונות מרובים, אין בהם להגן על הקיום האישי אלא לפי שעה, בחינת בינתים ודחית-מה של התחנה האחרונה שבדרך הקצרה, וסופם שהם מתבדלים ע"י עובדת המות; אין בהם, אם להשתמש בפתגמו של פרויד, אלא לעכב בעד מיתה חסופה ולא להציל מן הכליון שבמיתה מתונה. לא נתן לו ליצירת-הקיום למלא את תפקידו בשלמות, ובמשמעות זו יש בו משום שתהליך ר"ק, כאלו בכדי טרחה.

סיומו של דבר: בתוך שטת-החיים, שהיא שקולה ומאוזנת במדרגה גבהה ועכ"פ בנדון הקבלה בין שאיפות חיוניות ובין אפשרות הספקתן, אתה מוצא יצר חיוני שאין לו בגדר האפשרות ספוק מקביל לו; או, אתה מוצא בה חזיון מתנגד לכוונה, מתנגד למהותה של חמדה, החמדה להתמדת החמדיות. במדה שהמות הוא מיתה תוך כדי חיים פרוצה השטה מבפנים, פרצה בתוך הסגרה, מפולשת היא אל מצבר לה, אל עולמו הגדול של הדומם.

ג.

פרצה שניה מבפנים והיא פנימית מן הראשונה - זה יצר-הדעת. הוא הולך ובוקע את ההסגר החיוני, פותח חלונות ומוציא את השטה אל מצבר לה. קטבו האחד נעוץ בחושיות וקטבו השני עולה אל הכובתה, הפרכת עצמותה של חמדה, סתירת תחומיה וצמצומיה עד כדי הפקעת עולמה הסגור אל הסתכלות באיך-סוף קר, מאפס ומהביל את כל ערכי החיים.

כבר טפלנו בטרגיות הביולטית של יצר הדעת ואמרנו (שקיעת החיים, מאמר שני, סעיף ח'; מאמר שלישי, סעיף ב' וי"ג): טבע בריתה של הדעת לקוי בשניות. אחוזה הדעת בחושיות ומעורה בה, והיא נגוד לה. שתי שכבות מנצחות בה זו עם זו, שכבה תחתונה של שעבוד שכל ושכבה עליונה של חרות תבונה, של פריקת עול והשתחררות מבין בריחי השטה. עם כשהיא משמשת פנס ומורה-דרך לישות נשואים ונושאות, לאמתיות ולחמדה, מעוררת ומפעלת את התחושה, היא מערערת ומחרכת כל מן, מפשטת ומערטלת את ההויה, מצננת חום יצרים ומשמטת את קרקע גדולם. אפיה מתעצם ומסתמן במדורה העליון. דומה כאלו הפשילה כאן הדעת את המסכות מעל פניה, מסוות שמוש לסיוע של מילדת, והיא מזדקפת גברתה לעצמה בכל חומר דינה ובאכזריותה. אותן השאלות, שאלות-מה ושאלות-למה, הכונות את היש ואת הראוי, מתמחות כשאלות לאיך-סוף שהן בעקרון שלילות לאיך-סוף. תפקידה של התבונה מתגלה כתפקיד לאיך-סוף של שלילה-סתירה וכל תשובותיה, חיוביה ובניניה, הן מעין תחנות ארעיות, מקומות

חניה של התבונה בדרכה אין-הסופית המעידים עליה: כאן שבתה ממלאכתה, הערימה על עצמה, נתפסה לחיים העומדים על גבה והתכחשה על-כרחיה לשאיפת יצרה. תחלה היא מתקוממת כנגד מציאות-חוץ ואחר כנגד מציאות-פנים, רואה את עצמה חטיבה בתוך המציאות הנתונה, מתן בתוך מתנים, והרי היא מהרהרת אחרי עצמה. תוהה על סמכותה ומרות אמתותיה העליונות, מפרדת ומפשטת עצמה שכבות שכבות אחת למעלה מחברתה, דעת גוברת לדעת, בקורת-מעל ללבקורת, רואה את ישותה סדוקה ומפולשת, מבקשת לתפוס את עצמה ומוצאת קופה שאין לה אזנים.—ושומטת את עצמה. ולא כ"ש שתפקידה בעולם היצרים הולך ומתרומם מעל לשרות של שמשנית, הולך ומתבלט בכווננו כנגד החמדה במהותה. יחס התבונה אל החמדה הוא יחס של תמיה עולמית, תמית זר, זקה של שאלת-למה אין-סופית; כל תשובה ומתן טעם הוא רק הפסקה ותחנת ארעי בדרך של שלילה-סתירה, של נטילת טעם, ומצינת את נקודת-השובע של הדעת האוכלת את היצרים: כאן נחה הדעת ממלאכתה לפי שעה ונתפשרה עם החיים. אותה תחנה והפסקה לשעה בה גם תכליתו העליונה של מוסר הדור; דור ופשרתו בין דעת ויצר, דור ושיורו, שיור חמדה מותרת, דור ומוסרו. אולם שאלת למה זו אינה משתתקת אלא מוסיפה כח להיות נועצת יותר ויותר את חודה בלב החיים, יחודה משוח רעל ההכרה: הכל הבל. כך מטלטלת הדעת בין אדנות ושעבוד, מתעלה ומפריחה חיים.—אדון לעצמו, יורדת וסותמת את שנפסל ונתרוקן בפקקי טעמים נעלים שנתקו לעתיד רחוק וממלאה את החלל שוב מטרות, תעודות ויעודים,—שמשנית לחיים. עכ"פ עצמותה בחרותה ואין זו, ביחס לשטת החיים שהדעת שבויה בתוכם, אלא עצמות של זר, של יוצא-חוץ התוהה ושואל על זולתו, על שכנגדו, — והזר מבסנים. פרצה לפני ולפנים של השטה.

אפילו אם לא נשגיח ביחס השניות שבין יצר הדעת ובין שטתו, הרי בו כשהוא לעצמו יש משום פריצת גדר, משום יוצא מן הכלל, כלל היצרים, הואיל ואין לו ליצר הדעת ספוק מקביל לו בגדר האפשרות. הוא שואף אל מעבר, אל טרנסצֶדֶנציה, אל מחלט, לאמר, אל מה שהוא מן הנמנעות; אין לשאיפתו נקודת-שובע ואי אפשר לה להתמלא. כל הכרה וכל אמת היא הכרה ואמת שבגבולים, בין קטן אין-סוף ובין גדול לאין סוף, בין מעוטה של ישות ובין רובה. נתן להרחיב את הרוח שבין ערכי-הגבולים לאין-סוף (∞), וכל התפתחותה של דעת והגברתה בהרחבת הרוח, האינטֶרוֹל; אבל לא נתן להבקייע את הגבולים, והדעת מתלבטת בהם ושואפת אל מעבר להם. כל זהות וחפיפה בין מחשבה והויה היא זהות וחפיפה שבִּרוּח בין שני הגבולים.

Kongruenz (*)

כשאנו שונים דוגמת הגל ובהטעמה לצד צנינו: כל הנמצא הוא שכלי ובתפיסה שכלית, אין אנו אלא לומדים על התאמה שבגבולים, על חפיפה שברוחים בין הבחנה שכלית ובין מציאות יש וראוי. מאמר השכל של סבתיות, מה משמעו? הוא תופס את העולם בין שני הקצוות, בין שני גבולים לאין-סוף, גבולי ראשית ואחרית; תופסו תפיסת הכרח וסדר בין ראשית שאינה נתפסת, או נבחנת גם בחינת מקרה ותהו-ובוהו, ובין אחרית שאינה נתפסת. והוא הדין במאמר התכלית הנותן טעמים להויה שבִּרְחוּך בין גבולים וחופף אותה חפיפה שביחס, שהרי אין בו לתן תשובה על השאלה: תכלית התכלית מהי? טעמו של טעם מהו? כל המשפטים וההקשים על חוקיות והכרחיות, על טעמיות ותכליתיות אינם חלים אלא ביחס לשטה סגורה בתוך עצמה; ואלו מחוץ לה אפשר – עפ"י תורת-האומדנות של המנין הגדול-לדון את הרוח של חוקיות, של הכרחיות ותכליתיות, כעין קטע מסוים בתוך אין-סוף של ערבוביה, אין-סוף של אפשרויות, מקריות וחרות. אפילו מושג המקרה גופו עדין הוא בתוך התחומים; מעבר לספירת השטה פוסקת עמה גם זקת השאלה על סבתיות וטעמיות ואין מקום למושגו של מקרה או למושגו של העדר תכלית.

מאחרי שיצר הדעת אינו מוצא לו ספוק באותה חפיפה של רוח * ושואף אל מעבר להבחנת קטעים שביחס, מסרב לסופיות ומסיע את ערכי הגבולים יותר ויותר מתוך תביעה למחלט; מאחרי שיצר הדעת הוא יצר ליצירה מלאה ותפקידו תפקיד לאין-סוף מחוסר נקודת-שובע, הרי שאין להקביל לו במבנה שטתו שום אפשרות של הספקה לעתיד-לבוא.

עכ"פ הוא בשתי הבחינות פרצה בתוך שטת החיים השקולה ומאוזנת בנדון הקבלה שבין צרכים חיוניים ובין אפשרות ספוקיהם: פרצה בתכונת הדידות של אותה שטה, שכן תכונתו של יצר הדעת היא אי-דידות*.

ד.

תכונת ההקבלה וההאזנה הפנימית של שטת החיים היא תכונת אושר או תכונת בריאות של הגוף החי; כל שטה חיונית סגורה בתוך עצמה, מאויכת בהתאמה מכוונת, יש בה מאיכות של אושר ונחת שבדידות ובה איכות של בריאות ושלוש שבהאותות. מעתה, חזיון המיתה וחזיון יצר-הדעת הם שני גורמים המקפחים את תכונת האושר והבריאות של שטת החיים. וכשם שהמיתה היא מבפנים, טבועה בתוך מהלך החיים, כך יצר הדעת פורץ ועולה מתוך החיים ועם כשהוא משמש להם, משביחם ומגדלם, הוא מבקיע את הסגרם ופותח את

(* Suffisance - ציין ב"אוצר המונחים הללוסיפיים"; אי-דידות - Insuffisance)

עולמם אל מעבר. – ופתיחת עולמם היא הפרחת נשמתם; הטרנסצנדנציה של התבונה היא טרנסצנדנציה אימננטית ולא מבחוק. אין שאיפתה שמוטה מן הספוק דוגמת שאיפות פתולוגיות תלושות מקרקע המציאות אלא היא שאיפה חיונית ומחינת*. כרוכה ביצר החיים צמו וכנגדו. במשמעות זו מותר להבחין את יצר הדעת בחינת עקרונות שבו גוף החי, – ולא יצר למות בחינת שאיפה לכליון החיים. – עקרונות המפתח את החיים ומחלחל אותם מבפנים דרך גדולם; והוא התקיף שבכל עקרונות החיים, שהרי יצר הדעת עולה בקווקתו הביולוגית-הסטורית על כל היצרים (עין מאמר שלישי, סעיף ג') והוא המכריע בנדון כוונה של התפתחות.

בסמיכות להוראותינו על מצב-הידע האסתטי (מאמר ראשון, סעיף ו'; מאמר שלישי, סעיף ד') אפשר להגדיר ולאמר: מצב ההסתכלות מתוכן בתכונת-אושר ממין מיוחד. אבל כבר הכרנו, שמצב ידע זה אין בו כדי התמדה ואף הוא נפגע ע"י התגברותו של יצר הדעת המערער את תכונת-האושר של השטה כולה.

חדות החיים כשהיא לעצמה, תמימות חיונית זו העומדת כנגד מרותה של דעת מתרות שאלות למות, מסמנת יפה את תכונת-האושר או את תכונת-הבריאות של הסגר שטה. ואיכ נתן לנו לנסח את המשפט על מיתת החיים או על האנטרופיה של החיים (אנטוֹפִּיִּלְיֻזְיָה) גם בצורה אחרת: מתחלת בריתם החיים מתוכנים תכונת אושר ובריאות אלא שיצר הדעת הולך ומערער אותה תכונה, הולך ומפסיד את המדה-הטובה, הכושר החיוני, של תמימות וחדה שתנאי קיומן הוא ההסגר.

ה.

ויש להעיר: כל שמועט יסוד הדעת בתהליכי חיים, מרובה בהם מדרגת ההקבלה המכוונת שבין צרכים וספוקים; לדוגמה, המהוים התדירים שבגוף, מחזור הדם, הנשימה, כמה הלכיקבע אורגניים מסוגים שונים. שהם שקולים ומאוזנים בתפקידיהם. אין הם, כאמור (מאמר שני, סעיף ד'), מגיעים לידי מחישה ואינם מודעים אלא איכ נתקלקל שווי-המשקל ונפגמה ההתאמה התוכפת ספוק לצורך. מדרגה גבהה של הקבלה מכוונת ומאוזנת אתה מוצא אצל בעלי-חיים נמוכים אף במהוים שאינם תדירים, במהוים של יצרים, כגון של יצר-הזן שמוזנותיו מתוקנים לו בכל שעה במקומו של הגוף החי, ואין הלה זקוק לתנועה ולשנוי-מקום (דיסלוקציה) ויש בו בכך מאסיו של צומח; כמוכן שמדרגה גבהה זו של דיות

(* טקן - Vitalisieren; עין ב"שקיעת החיים-).

עצמית שבבע"ח נמוכים עדין היא פחותה ממדרגת שווי-המשקל שבמהוים אורגניים המשותפים לכל בע"ח. סמוכה לה המדרגה של ההקבלה המכוונת שבמהוים אינסטינקטיים; השה מאמר רביעי, סעיף ג' וד'.

דרך כלל: כל שנמוכים הם בע"ח, מרובה בהם מדת השקול והמאוזן, ההתאמה וההספקה, מדת הדיות או מעלת ההסגר של שטת חיהם; ויותר שהם דורגים ועולים, יותר מתרופף ונפרך הסגר שטתם, מתמעט דיותה ומתרבה אי-הדיות, הולך ומתרחב הפרץ שבין צרכים וספוקיהם, – הולך ומתרחב מן ההכרח של העתק-מקום וקשי ענויים של מלחמת-הקיום עד קרעים שבשאיפות אדאליים נשגבים. ועד שאיפת התבונה אל מעבר.

ועוד. כל שגדולה מדרגת ההקבלה והדיות, שווי-המשקל או שווי-הקזקה שבין צורך וספוק, פחותה עמה מדרגת החרות שבאותו מהלך, לאמר החרות בנדון זה הול המהלך וכבושו ע"י דעת או רצון; כגון המהוים האורגניים שאין לדעת או לרצון שום שליטה בהם או המהוים האינסטינקטיים שאינם מושפעים ע"י דעת או רצון השפעה ישרה ואינם נעכבים או נכבשים אלא בדרך עקיפים מתוך התשת כחה של שטת-החמדה בכלל, כמבואר כבר (ע"ש). הפוכה של השואה זו הוא המשפט המוצע למעלה: כל שמועט יסוד הדעת במהוי חמדה, מרובה בהם מדת השקול והמאוזן; ויש לסגן אותו כאן ולאמר, כל שמועט יסוד הדעת במהוי חמדה, הם פחות עשויים להיות נעכבים או נכבשים בתהליכם וההקבלה הטבועה בהם בין הצטרכות והסתפקות עלולה פחות להיות נסגמת ונוקת ע"י מעשה פנים. כך אפשר להבחין מדרגות מדרגות של הסגר שטה, של קבע ושווי-משקל שבמהוי חיים; לדוגמה, מדרגת הסגרם של אינסטינקטים ושל יצרים סתם היא גדולה משל רציות ורצונות. בקצור, יותר שבע"ח הולכים ועולים במעלת ההתפתחות הביולוגית, יותר שטת חיהם הולכת ונפתחת, יותר בה ממדת החרות ואי-הדיות ויותר היא מפסדת את קבעתה * ונעשית נוחה להשתנות. אף זו: מציאותה של השאלה על תכלית החיים מעידה כבר על מציאות פרצה בתוך השטה עצמה, על חלון פתוח אל מעבר לה, שכן התקדמותו של החי כרוכה בהתפתחותה של אותה שאלה, ואלמלי השטה סגורה הסגר מלא ללא שום סדק, לא היה בה מקום לאותה שאלה.

והואיל ויצר הדעת מגיע באדם בלבד לידי המעלה העליונה של הבקעת

(* קבעה = Stabilität)

הסגר ושל אי-דיות. – החיה אינה נפגעת בטֶרַנְסְצֶדְנִיָּה ואין לה אשנב להציץ אל מעבר, – הרי שהאדם מגיע לידי המעלה העליונה של חרות, חרות כלפי שטת החיים כולה.

שתי פרצות הן: חזיון המיתה וחזיון הדעת. האחת משותפת לכל בע"ח. – ההתפלגות לאיך-קץ של קדומיות (Protozoön) אין בה משום התמדת קיום אישי – והשניה היא מדרגה עליונה בהתפתחות החי.
(המשך יבא)